

Ανέκδοτα Έγγραφα της Κυπριακής Ιστορίας από το Αρχείο της Βενετίας, Τόμος Α' (1474-1508)

Δρος Αικατερίνης Αριστείδου

Πρόσφατα κυκλοφόρησε το βιβλίο της Δρος Αικατερίνης Χ. Αριστείδου, Ερευνήτριας Α', του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών, «Ανέκδοτα έγγραφα της Κυπριακής Ιστορίας από το Αρχείο της Βενετίας, τόμος Α' (1474-1508)». Το βιβλίο αυτό αποτελεί έκδοση του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών στη σειρά «Πηγαί και Μελέται της Κυπριακής Ιστορίας».

Στον ογκώδη αυτό τόμο που περιλαμβάνει 500 συνολικά σελίδες, η Δρ. Αικατερίνη Χ. Αριστείδου δίνει εκτενή εισαγωγή που καλύπτει ολόκληρη την περίοδο της Βενετικής κυριαρχίας, παραθέτει πλήρεις καταλόγους βενετών αξιωματούχων που υπηρέτησαν στην Κύπρο (τοποτηρητές, σύμβουλοι, καπετάνιοι της Αμμοχώστου, γενικοί προβλεπτές, σύνδικοι κ.ά.) και εκδίδει 137 έγγραφα από το Κρατικό Αρχείο της Βενετίας. Δίδει περιλήψεις των εγγράφων και εκτενή σχόλια όπου επεξηγούνται όροι, διασαφηνίζονται και εμπλουτίζονται με νέα στοιχεία καταστάσεις, σκιαγραφούνται πρόσωπα και δίνεται η βασική βιβλιογραφία. Επίσης ο τόμος αυτός περιλαμβάνει ευρετήριο στα ελληνικά και ιταλικά, 7 φωτογραφίες, εκ των οποίων 3 έγχρωμες και 22 πίνακες-πανομοιότυπα εγγράφων-χαρακτηριστικής γραφής των εγγράφων που δημοσιεύει.

Την έκδοση προλογίζει ο καθηγητής και Διευθυντής του Ελληνικού Ινστιτούτου Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών της Βενετίας κ. Νικόλαος Μ. Παναγιωτάκης. Στα προλεγόμενα του ο καθηγητής κ. Παναγιωτάκης μεταξύ

άλλων αναφέρει και τα εξής: «Η βενετοκρατία στην Κύπρο είναι χωρίς αμφιβολία μια περίοδος που ενδιαφέρει τον νεώτερο ελληνισμό και για όσα πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκειά της αλλά και για όσα δεν πρόλαβαν να πραγματοποιηθούν. Μια περίοδος που αξίζει και θέλουμε να τη γνωρίζουμε καλύτερα. Παρόλα ταύτα είναι η λιγότερο μελετημένα, και παραδόξως έχει προσελκύσει πολύ λιγότερους σε σχέση με την περίοδο της φραγκοκρατίας μελετητές, αν και τα σωζόμενα για την περίοδο της Βενετοκρατίας στοιχεία είναι πολλαπλάσια, και από τη σκοπιά του νεώτερου ελληνισμού, πιο ενδιαφέροντα. Αποτελεί λοιπόν αξιόπαινη και αξιοτιμήτη πρωτοβουλία η Έκδοση της σειράς αυτής των τόμων με έγγραφα από το Κρατικό Αρχείο της Βενετίας, του πρώτου που καλύπτει τα πρώτα χρόνια της Βενετοκρατίας στην Κύπρο (1474-1508), και των επομένων όπου θα συμπεριληφθούν έγγραφα από την ίδια πηγή αναφερόμενα στο υπόλοιπο διάστημα της βενετοκρατίας ως την τουρκική κατάκτηση. Πρόκειται δηλαδή για μεγάλο έργο, για μια συναγωγή ιστορικής λύσης μεγάλης κλίμακας, που επιπλέον είναι και η πρώτη για τη συγκεκριμένη αυτή περίοδο. Το γεγονός ότι την επιμέλεια της έκδοσης των εγγράφων την ανέλαβε η διδάκτωρ φιλοσοφίας κα. Αικατερίνης Αριστείδου του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών της Κύπρου, γνωστή και δόκιμη ερευνήτρια, αποτελεί μιας πρώτης τάξεως εγγύηση ότι η έκδοση έχει όλη την επιθυμητή επάρκεια και ακρίβεια.

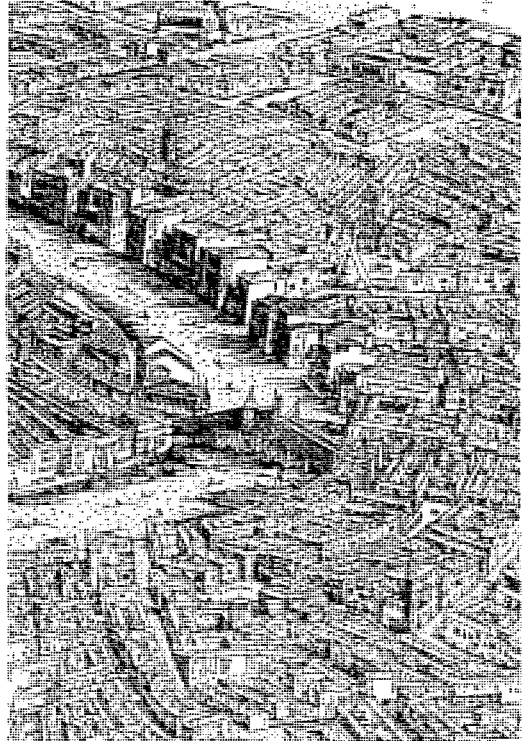
Η κα Αριστείδου στράφηκε προς το περίφημο Κρατικό Αρχείο της Βενετίας,

για να αντλήσει, πρώτη αυτή τόσο συστηματικά τα αυθεντικά στοιχεία που θα οδηγήσουν σε μια εγκυρότερη μελέτη της περιόδου της βενετοκρατίας στην Κύπρο. Στην εκτενή ιστορική εισαγωγή που προτάσσει στην έκδοση του πρώτου τόμου η κα Αριστείδου δείχνει ότι ήδη άντλησε η ίδια από τα έγγραφα που εκδίδει σημαντικά άγνωστα ως τώρα στοιχεία της κυπριακής ιστορίας. Η εισαγωγή αυτή είναι χωρίς άλλο η πληρέστερη γραμμένη στα ελληνικά ιστορική σύνθεση που έχει γραφτεί για τη βενετοκρατία στην Κύπρο και δίνει το μέτρο της ικανότητας και της ωριμότητας της κας Αριστείδου ως ερευνήτριας και ως ιστορικού.

Ως διευθυντής του ιδρύματος αισθάνομαι ιδιαίτερη χαρά γιατί προλογίζω την καθ' όλα αξιόλογη έκδοση της κας Αριστείδου, αλλά και γιατί το Ινστιτούτο ξανάρχισε να πραγματοποιεί τους καταστατικούς σκοπούς της ίδρυσής του, παρέχοντας σε επιστήμονες της αξίας της κας Αριστείδου τη δυνατότητα να ερευνούν και να προβάλλουν την ελληνική ιστορία με υπευθυνότητα, σοβαρότητα και γνώση».

Με τον τόμο αυτό η συγγραφέας Δρ Αικατερίνη Χ. Αριστείδου, που είναι ήδη πολύ γνωστή ερευνήτρια με πλούσιο και αξιόλογο έργο (δημοσίευσε 6 βιβλία και περισσότερες από 110 μελέτες) εγκαινιάζει μια σειρά εκδόσεων ανέκδοτων εγγράφων από το Κρατικό Αρχείο της Βενετίας. Η σειρά αυτή θα καλύψει ολόκληρη την περίοδο της Βενετικής κυριαρχίας στην Κύπρο (1474-1571). Με τον πρώτο τόμο καλύπτεται η περίοδος 1474-1508. Ως αφητηρία λήφθηκε το 1471 όταν μετά το θάνατο του Ιακώβου Γ', διαδόχου του βασιλιά Ιακώβου Β', τη διακυβέρνηση της Κύπρου ανέλαβε η χήρα του βασιλιά Ιακώ-

βου Β' Αικατερίνη Κορνάρο υπό την εποπτεία της Βενετίας. Από τη στιγμή αυτή η Κύπρος μετατράπηκε σε «προτεκτοράτο» της Βενετίας μέχρι το 1489 όταν η Αικατερίνη αναγκάστηκε να μεταβιβάσει την Κύπρο στη Βενετία.

Το εμπορικό κέντρο της Βενετίας στη γέφυρα του Ριαλτό.

Ο τόμος αυτός περιλαμβάνει ευρεία εισαγωγή για ολόκληρη την περίοδο της Βενετοκρατίας, δοσμένη θεματικά, μεταγραφή, περιλήψεις, και σχόλια των εγγράφων. Η εισαγωγή χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο εξετάζονται «Οι σχέσεις Κύπρου και Βενετίας πριν την κατάληψη του νησιού από τη Γαληνότατη», για να γίνουν περισσότερο κατανοητοί οι λόγοι του ιδιαίτερου ενδιαφέροντος της Βενετίας για την Κύπρο, η εγκατάσταση Βενετών εμπόρων από το 12ο αιώνα και η βαθμιαία διαμόρφωση των

βενετικών συμφερόντων που τελικά ώθησαν τη Βενετική Δημοκρατία να καταλάβει και τυπικά στην Κύπρο το 1489. Στο δεύτερο μέρος, σε δώδεκα ενότητες, σε γενικές γραμμές εξετάζεται ολόκληρη η περίοδος της Βενετοκρατίας με ειδική αναφορά στα εξής θέματα: η

εμπόριο των σιτηρών και του αλατιού ως κρατικό μονοπώλιο, η Κύπρος ως τόπος εξορίας Βενετών καταδίκων και ο εκτοπισμός των παιδιών του Ιακώβου Β' στην Πάδοβα. Με την προσέγγιση αυτή, το πλούσιο αρχαιακό υλικό, που συγκεντρώθηκε ύστερα από συστηματική δου-

Η εκκλησία του Αγίου Μάρκου, το καλάτι του δόγη και ο θεός της θάλασσας Ποσειδώνας.

διοικητική και στρατιωτική οργάνωση, τα οχυρωματικά έργα, η δικαιοσύνη, η Εκκλησία (Ορθόδοξη και Λατινική), ο πληθυσμός και η κατανομή του στην ύπαιθρο και στις πόλεις, οι κοινωνικές τάξεις, οι συνθήκες διαβίωσης του πληθυσμού, η φορολογία και τα δημόσια οικονομικά, η απελευθέρωση παροίκων και το πρόβλημα των «ευρετών» (βρετών) νηπιών, η παραγωγή και το εμπόριο, το

λειά και πολύ κόπο, χρησιμοποιήθηκε αποδοτικά για την εξαγωγή συνθετικών πορισμάτων. Τα στοιχεία και οι πληροφορίες της εισαγωγής που αναφέρονται στην περίοδο της βενετοκρατίας αντλούνται κυρίως από το περιεχόμενο τόσο των εγγράφων που περιλαμβάνονται στον παρόντα τόμο όσο και αριθμό εγγράφων που θα περιληφθούν σε έγγραφο επόμενων τόμων της αυτής σειράς.

Χάρη στη μακρόχρονη και επίπονη έρευνα που έγινε όχι μόνο στο Κρατικό Αρχείο της Βενετίας, αλλά και σε άλλα Αρχεία και Βιβλιοθήκες της Ιταλίας συγκεντρώθηκαν στοιχεία που μπορούν να βοηθήσουν ώστε να δοθεί απάντηση σε μερικά ερωτήματα που απασχολούσαν την ιστορική επιστήμη για χρόνια, όπως η χρονολόγηση μιας βενετικής έκθεσης, αγνώστου συγγραφέα, που μέχρι τώρα λανθασμένα χρονολογείτο στα τέλη του 15ου αιώνα αντί του 1523 που αποτελεί και την ορθή χρονολόγηση κ.ά.

Εκτός από τα πολύ ενδιαφέροντα αυτά στοιχεία, που αναφέρονται σε διάφορες άγνωστες ως επί το πλείστον ή πολύ λίγο γνωστές πτυχές της κυπριακής Ιστορίας κατά την περίοδο της βενετοκρατίας, τα έγγραφα που εκδίδονται στη σειρά αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντικά και για άλλους λόγους. Αναφέρουμε δύο μόνο απ' αυτούς: πρώτο σ' αυτά συναντούμε τα διάφορα χωριά και τοπωνύμια του νησιού να διατηρούν αναλλοίωτα τα ελληνικά ονόματα που δόθηκαν σ' αυτά από αρχαιοτάτων χρόνων, και δεύτερο, μέχρι σήμερα κατά τη διάρκεια της βενετοκρατίας ήταν γνωστές δύο μόνο εξεγέρσεις, μια το 1562 με τον Ιάκωβο Διασσορινό και όχι Διασσωρίνο (η ετυμολογική ορθογραφία ανήκει στον καθηγητή κ. Μ. Παναγιωτάκη) και η δεύτερη το 1565. Ωστόσο από έγγραφα του παρόντος τόμου αποδεικνύεται ότι κάτοικοι του νησιού έκαναν ακόμη δυο-τρεις τουλάχιστον προσπάθειες για οργάνωση κάποιας εξέγερσης εναντίον των Βενετών και ότι η οργάνωση κινημάτων επιχειρήθη ήδη από την αρχή της βενετοκρατίας. Οι επαφές των Κυπρίων, τόσο με τους Τούρκους αξιωματούχους όσο και με το δούκα της Σοβοΐας, απέβλεπαν στην εξασφάλιση βοήθειας σε περίπτωση εξέγερσης τους εναντίον της Βενετικής Δημοκρατίας.

Με τον παρόντα τόμο καθώς και με τους άλλους που θα ακολουθήσουν, έρχονται στο φως νέα αυθεντικά τεκμήρια από το Αρχείο της Βενετίας που αποκαλύπτουν την έκταση της καταπίεσης και οικονομικής αφαιμάξης που υφίστατο ο κυπριακός λαός κατά τη διάρκεια της βενετοκρατίας.

Όπως επιβεβαιώνεται και από στοιχεία που περιέχονται σε μεγάλο αριθμό εγγράφων του εκδοθέντος τόμου, η Κύπρος για τη Βενετία είχε ιδιαίτερη οικονομική και στρατιωτική σημασία. Όμως η οικονομική σημασία υπερτερούσε της στρατιωτικής. Η Κύπρος προμήθευε τη Βενετία με τεράστιες ποσότητες σιτηρών και αλατιού, δύο προϊόντων που αποτελούσαν βασικά είδη του βενετικού εμπορίου. Κάθε χρόνο, τόσο σε χρονιές καλής όσο και κακής ακόμη σοδειάς, η κυβέρνηση της Κύπρου ήταν υποχρεωμένη να στέλνει τεράστιες ποσότητες σιτηρών στην ίδια τη Βενετία και στις κτήσεις της για τη διατροφή του πληθυσμού, του στρατού και του στόλου. Σε ορισμένα έγγραφα γίνεται ειδική μνεία για την αποστολή κυπριακής γαλέτας (παξιμαδιού) για τις ανάγκες του στόλου που έδρευε στην Κέρκυρα και στην Κρήτη. Εκτός από σιτάρι, κριθάρι, κουκιά, παξιμάδι, ζάχαρη και βαμβάκι στη Βενετία κάθε χρόνο στέλνονταν και αρκετά χρήματα από πωλήσεις κρατικών κτημάτων και χωριών, απελευθερώσεις παροίκων, φόρους κ.ά. Γενικά από διάφορα στοιχεία που περιέχονται στα εκδιδόμενα έγγραφα αποδεικνύεται ότι η Βενετία θεωρούσε την Κύπρο ως αποικία, που έπρεπε να εκμεταλλεύεται όσο το δυνατό περισσότερο και όχι ως περιοχή που θα μπορούσε να αναπτυχθεί για το καλό των κατοίκων της.

Όπως πληροφορούμεθα η Δρ Αριστείδου τώρα ετοιμάζει το δεύτερο τόμο της σειράς αυτής, που θα καλύπτει

